

© Editura EIKON

București, Str. Smochinului nr. 8, sector 1, București,
cod poștal 014605, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74

mobil: 0733 131 145, 0728 084 802

e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74

mobil: 0728 084 802, 0733 131 145

e-mail: contact@edituraeikon.ro

web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național
al Cercetării Științifice din România (CNCS)

Descrierea CIP este disponibilă la

Biblioteca Națională a României

ISBN: 978-606-711-325-9

Coperta: Sorin Luca

Tehnoredactor: Francisc BAJA

Editor: Valentin AJDER

Mircea Vulcănescu

DIMENSIUNEA ROMÂNEASCĂ A EXISTENȚEI

Ediția a V-a

Prefață de **Marin Diaconu**

Postfață de **Ionuț Butoi**

E I K O N

București, 2015

CUPRINS

Un model ontologic al omului românesc, de Marin Diaconu.....	5
---	---

SCHIȚĂ FENOMENOLOGICĂ

I. INTRODUCERE.....	23
1. Sensul dimensional al existenței	24
2. Caracterizarea ei națională	25
3. Interesul cercetării	28
4. Presupusa ei sterilitate	33
5. Primejdiile ei	37
6. Planul	40
II. FIINȚA FIINȚEI.....	45
1. Ființa ca întreg. Firea ca lume și vreme.....	46
2. Ființa singuratică: întâmplarea, insul, Dumnezeu	63

III. FIREA FIINTEI.....69

1. Ființa ca însușire.

Faptul și felul de a fi.....69

2. Tăgăduirea ființei.

Opoziție și limitare81

IV. URMĂRILE91

1. Nu există neființă92

2. Nu există imposibilitate absolută95

3. Nu există alternativă.

Ce ne învață modurile verbului?98

4. Nu există imperativ102

5. Nu există iremediabil106

6. Ușurința în fața vieții108

7. Lipsa de teamă în fața morții119

O nouă Dimensiune?

de Ionuț Butoi 123

Transcriere imagini 130

I. INTRODUCERE

Pretenția de a vorbi despre o „dimensiune românească a existenței” poate surprinde din două puncte de vedere.

În primul rând, ce sens are ideea de dimensiune, aplicată la existență? Ce înseamnă dimensiune a existenței? Dimensiunea e un termen de măsură aplicabil lucrurilor cantitative. Existența este o calitate. Ce sens poate avea, atunci, pretenția dimensionării ei?

A doua nedumerire e de alt ordin. Ce sens are caracterizarea românească a existenței? Caracterizarea „românească” e o caracterizare națională. Existența este însă o însușire generală a lucrurilor, independentă, cel puțin la primul aspect, de orice determinare națională; sau, dacă ești solipsist, ea poate fi – sub un anumit raport – cel mult o însușire generală a lucrurilor, constituită pentru un anumit

subiect cunoscător. S-ar putea deci vorbi, în acest sens, de concepții deosebite ale existenței, de la un asemenea subiect la altul, de pildă, la un anumit literat sau filosof. Să zicem: la Eminescu. Națiunile însă nu par a fi asemenea subiecte cunoscătoare. Ce sens are, atunci, încercarea unei asemenea caracteristici?

Obiecțiile ni se par destul de grave spre a justifica oarecare lămuriri prealabile.

1. Sensul dimensional al existenței

Ideea de dimensiune reprezintă o cale pe care se măsoară un lucru după altul; adică, un mod de a judeca, după o direcție sau o orientare anumită, alte direcții sau orientări; sau, mai pe scurt, o judecată după care judeci.

Este aplicabilă această idee de dimensiune, existenței? Da. Într-un sens abia lărgit, ca să nu comporte un înțeles exclusiv-cantitativ.

Vom numi deci, în cercetarea de față, dimensiuni ale existenței acele orientări și înțelesuri ale ei care servesc la măsurarea sau aprecierea altor înțelesuri și orientări în existență. „Dimensiune a existenței” are deci aci, sub o formă intuitivă, sensul precis de criteriu de judecată, de normă pentru alte existențe.

2. Caracterizarea ei națională

A doua nedumerire: Poate fi caracterizată existența din punct de vedere național? Cred că da.

Nu încape îndoială că existența e o însușire generală a lucrurilor. Nu e însă mai puțin adevărat că felul în care este înțeleasă această însușire atârnă de cel care cugetă. Diversitatea de păreri pe care o arată câmpul istoriei filosofiei în această chestiune justifică perfect pe acei care vorbesc, cum am văzut, de concepții particulare despre existență, atârnând de subiectul cunoscător. Concepția lui Kant sau a lui Nietzsche, de pildă.

Dificultatea apare însă, în acest punct, din partea celor ce contestă existența națiunilor ca subiecte gânditoare. Nu vom întreprinde aci să demonstrăm în ce măsură națiunea e o persoană capabilă să servească drept suport unei gândiri proprii. E suficient să constatăm că se poate vorbi, și se vorbește mereu în filosofie, de concepția despre existență a cutării școli, sau a cutării mișcări filosofice, definite de obicei prin referire la o provincie, un oraș sau o cetate: școala din Elea, cele din Megara, de la Marburg ori de la Cambridge. Există, deci, cazuri concrete în care se atribuie unei

poziții filosofice un suport intersubiectiv. Prin dimensiune românească a existenței s-ar putea deci înțelege, fără dificultăți, concepția despre existență a gânditorilor români, în măsura în care ar putea servi drept criteriu și măsură de apreciere a ideilor despre existență ale gânditorilor altor neamuri.

Nu ne vom limita însă aci la concepțiile cristalizate despre existență ale *filosofilor* români. Nu vom pune nici chiar accentul principal pe ele. Nu doar că lucrul nu ar fi cu putință. Unii l-au și încercat. Ni se pare însă mai interesant și mai de folos să facem altfel. Materialul pe care se poate sprijini o atare cercetare ne poate fi dat, firește, și de reflecția filosofică a gânditorilor principali ai neamului românesc. Ne poate fi dat însă mai ales de ceea ce preexistă, în oarecare măsură, activității gânditorilor, și anume: de configurația limbii și de structura simbolurilor expresive cu circulație generală în poporul românesc; altfel zis, de calapoadele de gând pe care s-au croit cuvintele. Un gânditor poate încerca să se abată de la acest calapod în raport cu o vedenie sau interpretare personală. Mijloacele prin care se exprimă îl vor trăda însă, și-i vor crea impasuri pe care cercetarea le poate desluși ori explica.

Știm că sunt și cercetători sfioși față de instrumentul lor propriu de expresie care, constatând nevoia purificării acestuia de toate prejudecățile tribului, au încercat să făurească diverse algoritme cu pretenții de mantize universale. Confruntarea acestora, de când s-au înmulțit, le-ar dovedi mult mai legate de prejudecățile ethosului originar, decât le este veleitatea. Discuțiile din jurul strictei implicații sau disjuncții ar putea-o dovedi cu prisos chiar pentru filosofi de talia unui Russell!

Cercetarea noastră se așează pe terenul preocupărilor de tipologie a culturii, alături de alte studii, mai mult sau mai puțin reușite, de același fel; de pildă, acel strălucit: *Nationale im Denken Frankreichs* al lui Scheler; sau acea încercare de *Psihologie a poporului român* a d-lui Drăghicescu. Ori poate, de studiile mai vechi și mai noi, cu orientări oarecum deosebite, ale profesorului Rădulescu-Motru despre *Cultura română și politicianismul*, despre *Țărănism* sau *Românism*, ale d-lui I. Petrovici despre *Etnicul în filosofie*, ori de ale lui Vasile Pârvan asupra *Gândurilor despre viață și moarte la daco-romanii din Pontul Stâng*, sau ale lui Ovid Densusianu despre *Viața păstorească în poezia populară*. Ori,

în sfârșit, cele mai recente, ale domnului Lucian Blaga, despre *Spațiul mioritic*, ori ale lui Dan Botta, despre *Unduire și moarte*; ale lui Vasile Băncilă și E. Bernea, despre *Calendar*; ale lui D. C. Amzăr despre *Gând și cuvânt*; O. Papadima, despre *Viziunea românească a lumii* și altele la fel cu ele.

Obiectul la care tindem să ajungem este deslușirea profitului unei mentalități colective cu privire la o anumită problemă; mai precis: degajarea pre-judecăților generale cu care spiritul românesc în genere își pune problema existenței, într-un fel care face din ea un criteriu de judecată și măsură a concepțiilor despre existență ale altor indivizi, grupuri sau popoare.

Adevărul celor spuse aci va fi deci un adevăr generic, tipic, valorând ce valorează orișice apriorism etnic. Contrazicerea lui de cazuri răzlețe, individuale, nu va putea infirma valoarea lui tipică.

3. Interesul cercetării

Rămâne de lămurit o a treia problemă: ce interes are o întrebare de acest fel?

Impresia de la care plecăm este următoarea: fiecare popor are, lăsată de Dumnezeu, o

față proprie, un chip al lui de a vedea lumea și de a-l răsfrânge pentru alții. Fiecare își face o idee despre lume și despre om, în funcție de dimensiunea în care i se proiectează lui însuși existența. Cine se îndoiește oare că existența e clară și logică pentru francez; adâncă și nebuloasă pentru german; năvalnică și dezechilibrată, dar plină de rezonanțe nostalgice, pentru slav; practică și individuală pentru anglo-saxon; ordonată și ierarhizată pentru chinez? Mediteraneanul are o viziune ușoară și colorată a existenței, lipsită de tirania imperativelor. Nordicul, dimpotrivă, o viziune dramatică, plină de tensiune interioară. Un lucru care ar trece neobservat pentru mediteranean, poate fi un prilej de catastrofă spirituală pentru nordic.

Mai mult decât atât – și aci încep devierile –, fiecare popor e absolutist în felul său de a vedea. Judecata lui despre existență constituie un tipar cu care judecă pe alții. Franțuzul consideră, de pildă, profunzimea neamțului, nebuloasă; farmecul slavului, nesănătos; spiritul practic al anglo-saxonului, absurd și lipsit de discernământ. La rândul său, germanul consideră claritatea franceză „superficială”; oscilația afectivă a slavului, pierzătoare de

ființă; practicismul anglo-saxon, fără sistem. În sinea lui, anglo-saxonul judecă, dimpotrivă, pretenția francezului de a pune logică în toate, plicticoasă și arbitrară; adâncimea neamțului, voință artificială de sistem; misticismul slav, periculos și inutil. În sfârșit, pentru slav, dimpotrivă: logica și claritatea francezului apar ca o meschinărie interesată, lipsită de generozitate și omenie; profunzimea germană, metodică și artificială; iar practicismul anglo-saxon, plat, lipsit de răsunet interior și fără zare metafizică.

În toate pildele de mai sus, claritatea și logica sunt pentru francezi dimensiuni privilegiate ale existenței, perspective absolute, norme, în numele cărora sunt judecate etic realizările înfăptuite în celelalte perspective. Și la fel: seriozitatea, profunzimea și spiritul de sistem sunt criterii după care neamțul judecă manifestările altora și le socotește rele și de neadmis, în măsura în care nu se potrivesc cu perspectiva lui proprie a existenței.

Tăria spirituală a unui neam se măsoară după gradul în care e în stare să impuie altora perspectiva lui proprie a existenței, e în stare să dezagrege pe a altora, s-o dezarticuleze, să-i pună în evidență lipsurile și, cu voie sau fără voie, să facă pe străin să încline spre chipul

lui de a lua atitudine. Asta înseamnă cucerire spirituală!

Nu există contact între culturi care să nu aibă asemenea consecințe. Și acesta este avantajul, dar și primejdia schimburilor între culturi.

Pe planul spiritual, tot ce există are un profil absolut: o efigie imperială; sau nu este. Altfel zis, dacă noi existăm într-adevăr nu numai ca o colectivitate biologică, dar și ca o ființă spirituală, nu se poate să nu avem o față a noastră proprie, un chip neasemănat de a răsfărânge lumea aceasta a lui Dumnezeu la care să voim să reducem pe toate celelalte, care chip ne este, oarecum, justificarea existenței noastre deosebite pe lume, în marea cea mare a fapturilor lui Dumnezeu.

Fără să vrem, gândurile acestea ale noastre, aparent fără legătură cu realitatea, își dezvăluie un interes acut. Suntem, cu ele, în centrul împărăției românești adevărate: împărăția valorilor românești. Căutăm axa de orientare a spiritului românesc în existență și rațiunea prin care ne justificăm dreptul de a fi români în fața spiritului pur. Lucrurile acestea simple și filosofice de care ne ocupăm aici sunt, deci, în realitate, lucruri foarte importante și foarte